

Det är nya enkla jobb som behövs

Dagens Nyheter den 13 december 2016

Lönesänkningar för lågutbildade som redan har jobb bör undvikas. En bättre väg att öka sysselsättningen är att skapa nya enkla jobb med rejält lägre minimilöner.

Sverige befinner sig nu i högkonjunktur med sjunkande arbetslöshet. Samtidigt har utomeuropeiskt födda med låg utbildning fortsatt svårt att få jobb. Arbetsmarknadens tudelning kommer att förvärras när förra årets många flyktinginvandrare träder in i arbetskraften.

Alla är överens om värdet av utbildning och generösa anställningsstöd. Men problemen är så stora att det är helt osannolikt att dessa medel räcker till. Därför behöver också lönerna diskuteras. En intensiv sådan debatt fördes i början av året. Men inget har hänt sedan dess beroende på starkt fackligt motstånd. Därför finns skäl att återuppta diskussionen och se om lösningsarna kan brytas.

Sverige har en ovanligt låg andel jobb med låga kvalifikationskrav. Det hänger samman med att vi har OECD:s mest sammanpressade lönestruktur i den nedre halvan av lönefördelningen. Det beror i sin tur på att minimilönerna i Sverige är högre än på andra håll: i detaljhandel och för hotell och restauranger runt 70 procent av medianlönen i ekonomin.

Det verkar klart från forskningen att så höga minimilöner som de svenska har negativa sysselsättningseffekter. Det gäller särskilt för dem med lägst färdigheter. Men enligt forskningen krävs betydande lönesänkningar för att arbetsgivarna i någon högre grad ska anställa personer ur svaga grupper.

Det finns en tydlig målkonflikt. Å ena sidan kan fler utrikesfödda med låga kvalifikationer få arbete med lägre minimilöner än i dag. Å andra sidan bör förstås lönesänkningar för lågutbildade som redan har jobb undvikas, eftersom det skulle öka inkomstspridningen utan att ge några sysselsättningsvinster. Det är därför viktigt att skilja mellan olika sätt som parterna på arbetsmarknaden skulle kunna sänka minimilönerna på:

1. Generella sänkningar av minimilönerna för befintliga jobb.
2. Rejält lägre minimilöner för nya typer av "enkla jobb".
3. Tidsbegränsade ingångsjobb med mycket lägre ingångslöner än i dag.

Den första metoden skulle antagligen ge högre sysselsättning i redan existerande jobb men till ett högt pris i form av större inkomstskillnader. Den tredje metoden skulle sannolikt inte ha så stora effekter på inkomstfördelningen men inte heller på sysselsättningen. Den andra metoden – rejält lägre minimilöner för nya enkla jobb – borde ge den bästa avvägningen mellan sysselsättning och inkomstfördelning. Träffsäkerheten bör vara störst: lönesänkningar för nya jobb som inte finns i dag och som kan fyllas med personer som nu inte kommer in på arbetsmarknaden.

Vad kan det vara fråga om för jobb? Ett slående exempel är den nya yrkes-kategori som Plåt- och Ventföretagen – arbetsgivarorganisationen för plåt- och ventilationsbranschen – vill införa för enklare arbetsuppgifter – hämtning av material, handräckning, enklare montering och städning –

som inte behöver utföras av utbildade plåtslagare med en minimilön på 24 000–25 000 kronor (vilka det dessutom är stor brist på).

Arbetsmarknadsekonomiska rådet – där jag är ordförande – har inför vår kommande rapport gjort en enkät-studie. Vi frågade ett stort antal företag om de skulle anställa på nya enkla jobb om det kunde ske till löner på 14 000–15 000 kronor. En tredjedel av företagen som svarade uppgav att de skulle det. Svaren varierade, men det var genomgående fråga om olika avlastningsfunktioner: vaktmästare, receptionist, allt-i-allo, ”hustomte”, hantlangning, handräckning, ”plock-och-pack” och så vidare. Svaren tyder på en potentiell efterfrågan att anställa på lågkvalificerade jobb om det kan ske till lägre löner.

Frågan är hur andra löner skulle påverkas. Från facket är man rädd att sådana nya jobb ska vara substitut till existerande jobb och därför pressa ner lönerna för dem. Risken finns. Men nya lågkvalificerade jobb kan också vara komplement till befintliga jobb och öka produktiviteten på dem och därmed också lönerna.

Forskning från USA och andra länder om hur immigration av lågkvalificerade påverkar inhemska låglönegrupper är relevant i sammanhanget. En del av denna forskning har funnit att lönerna på de jobb invandrarna tar visserligen sjunker, men att lönerna för den inhemska arbetskraften samtidigt stiger därför att den flyttar över till mer produktiva jobb. Studierna är kontroversiella och motsägs av andra. Men det är uppenbarligen inte självklart att nya enkla jobb med lägre löner behöver sänka andra löner.

Den traditionella svenska modellen har varit att genom lönesammanpressning slå ut lågproduktiva jobb och samtidigt uppgradera arbetskraftens kompetens så att mer produktiva jobb kan fyllas. Modellen fungerade väl så länge vi hade en ganska homogen arbetsmarknad med begränsade skillnader i färdigheter.

Men arbetsmarknaden ser inte längre ut så. Nu har vi stora och växande skillnader i färdigheter på en allt mer heterogen arbetsmarknad. Då överbelastas arbetsmarknads- och utbildningspolitiken om vi försöker upprätthålla samma låga lönespridning som tidigare. Vill vi uppnå en hög och jämnt fördelad sysselsättning måste vi förmodligen acceptera större löneskillnader än tidigare.

Lars Calmfors